

Голові

спеціалізованої вченої ради ДФ 76.600.002

Вищого державного навчального закладу
України «Буковинський державний медичний
університет МОЗ України»

д. мед. н., професору Белікову О. Б.

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора медичних наук, професора, професора кафедри стоматології дитячого віку Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика Савичук Наталії Олегівни на дисертаційну роботу Рожка Віталія Івановича на тему «Обґрунтування комплексного лікування та профілактики множинного карієсу зубів у дітей з патологією органів шлунково–кишкового тракту», представлену до публічного захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 76.600.002 Вищого державного навчального закладу України Буковинський державний медичний університет, що утворена наказом МОН України від 24.12.2019 №1619 для розгляду та проведення разового захисту дисертації Рожка Віталія Івановича на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 Стоматологія (спеціалізація 14.01.22 «Стоматологія»).

Актуальність теми.

Захворювання органів травлення займають лідируючі позиції у структурі загально соматичних захворювань населення України та входять до групи перших трьох найбільш поширених хвороб людини. В той же час в Україні є дуже високою поширеність стоматологічних захворювань, насамперед карієсу зубів, хвороб тканин пародонту та зубо - щелепних аномалій та деформацій. Обидві групи захворювань у визначені МКХ XI як хвороби органів травлення. Спільність походження, анатомо - функціональна спорідненість та ротової порожнини та нижче розташованих відділів травного каналу дозволяє сформулювати наукову гіпотезу про наявність синергічних факторів ризику формування та прогресування захворювань.

Значна увага науковців приділяється вивченню механізмів виникнення та визначення керованих чинників ризику карієсу та захворювань тканин пародонту саме у дитячому віці, що обумовлене дуже високими показниками поширеності та інтенсивності ураження твердих тканин зубів та пародонту та низькі показники стану стоматологічного здоров'я все у підлітковому віці. Особлива увага дослідників скерована на вивчення механізмів ураження слизової оболонки травного каналу, включаючи початкові його відділи, у дітей з функціональними розладами та органічними ураженнями травного каналу.

Саме тому вибір теми дослідження обґрунтований потребами сучасної стоматологічної науки та охорони здоров'я, а дисертаційна робота, спрямована на створення ефективних, ризик - скеровуючих, моделей профілактики стоматологічних захворювань, насамперед карієсу зубів у дітей з захворюваннями органів травлення, є актуальною.

Зв'язок теми дисертації з державними науковими програмами

Дисертаційна робота є фрагментом науково-дослідної роботи ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет» на тему «Розробка методів діагностики, терапевтичного лікування та реабілітації стоматологічних хворих», державний реєстраційний номер 0115U002765. Дисертант є виконавцем зазначеної науково-дослідної роботи.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота Рожка Віталія Івановича на тему «Обґрунтування комплексного лікування та профілактики множинного карієсу зубів у дітей з патологією органів шлунково–кишкового тракту» є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному науковому рівні та містить низку науково обґрунтованих рекомендацій, що можуть бути впроваджені в практичну охорону здоров'я.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і практичних рекомендацій дисертаційної роботи ґрунтується на достатньому обсязі первинних джерел інформації та матеріалів власних досліджень, сучасній статистичній обробці власних даних, оприлюднених у наукових виданнях наукових публікаціях. Ґрунтуючись на результатах власних наукових досліджень автором розроблено та впроваджено комплекс лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на підвищення резистентності твердих тканин зубів у дітей з поєднаною патологією - множинним карієсом та захворюваннями органів травлення.

У дослідженні застосовані методи наукового дослідження: клінічні, парк клінічний та методи функціонального дослідження, мікробіологічні методи дослідження ротової рідини з визначенням видової приналежності бактерій за загальноприйнятими методами визначення морфологічних, культуральних ознак та біохімічних властивостей мікроорганізмів; імунологічні для визначення показників місцевого імунітету (рівня імуноглобулінів А, G та sIgA, лізоциму у ротовій рідині), біохімічні для визначення активності системних показників шляхом дослідження вмісту у крові активності лужної фосфатази, кальцію та фосфору; у сечі вмісту перекисних сполукта середньо молекулярних сполук; структурно-

функціональні методи дослідження кісткової тканини за допомогою ультразвукового денситометра, медико-статистичні методи дослідження.

НАУКОВА НОВИЗНА ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в Україні:

- Вперше в Україні здійснено системне дослідження щодо визначення особливостей клінічного стоматологічного статусу та факторів ризику формування та прогресування стоматологічних захворювань у дітей, які проживають на Буковині та мають коморбідні стани - верифіковані нозологічні форм захворювань органів травлення та функціональні розлади;
- Визначені індикатори ризику формування карієсу зубів у зазначеній групі дітей на етапах анте-, пре- і постнатального розвитку;
- Виявлені лабораторні маркери стану інтоксикації та порушення системи перекисного окислення ліпідів як фактори ризику стоматологічному здоров'ю;
- Вперше визначена роль порушень обох ланок колонізаційної резистентності – мікробіологічної та імунологічної у дітей з множинним карієсом та коморбідними захворюваннями органів травлення.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Одержані результати дослідження полягають в суттєвому доповненні теоретичних засад стоматології в частині вивчення механізмів формування та прогресування каріозної хвороби та створення описової моделі ризиків з урахуванням впливу коморбідних факторів.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Результати дисертаційного дослідження стали основою для:

- Обґрунтування та створення лікувально-профілактичного комплексу, спрямованого на зменшення ризику формування карієсу зубів у дітей з коморбідними станами та виникнення ускладнень;
- Вивчення ефективності окремих складових та диференційованих схем лікування залежно від стану стоматологічного та загального здоров'я.

ПОВНОТА ВИКЛАДУ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

За матеріалами дисертації опубліковані 15 наукових праць, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України; 2 статті у провідних

міжнародних наукових виданнях, включених до наукометричних баз; 2 деклараційні патенти України.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ РОЗДІЛІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ \

Дисертацію викладено на 205 сторінках друкованого тексту, з них основний текст зайняв 141 сторінку.

Робота містить анотації, список опублікованих праць автора, вступ, огляд літератури, опис матеріалів та методів дослідження, три розділи власних досліджень, аналіз та узагальнення результатів, висновки, практичні рекомендації, список використаних джерел і додатки.

Матеріали дисертації ілюстровані 11 рисунками та 24 таблицями. Список літератури містить 324 джерел, серед яких 270 кирилицею та 54 латиною.

У вступі розкривається зміст дослідження, його актуальність, чітко сформульовані мета та завдання, наукова новизна дослідження, практичне значення отриманих результатів, визначений особистий внесок здобувача, результати апробації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Суттєвих зауважень до розділу немає. Враховуючи міжнародні підходи до визначення нозологічних форм хвороб, доцільно використовувати класифікацію МКХ XI, яка визначає клас K00-K93. Хвороби органів травлення.

У першому розділі «Сучасні аспекти перебігу, профілактики та лікування множинного карієсу у дітей із захворюваннями шлунково-кишкового тракту (огляд літератури)» представлені результати аналізу вітчизняних на зарубіжних джерел стосовно основних етіологічних чинників та особливостей перебігу карієсу у дітей із захворюваннями шлунково-кишкового тракту та підходів до формування лікувально-профілактичних комплексів.

На підставі аналізу даних літератури обґрунтована наявність клініко-функціональних взаємозв'язків формування карієсогенної ситуації у дітей з гастроезофагольною рефлексною хворобою та дефіцитними станами, що формуються при порушенні всмоктування нутрієнтів з травного каналу. Показано вплив Н.рylogі на стан стоматологічного здоров'я, насамперед хвороб пародонту. Прослідковано низку досліджень, що вказують на роль MALT-системи — основної ланки імунного захисту слизових оболонок у формуванні стоматологічних захворювань. Проаналізований напрямок наукових досліджень, що стосуються карієс резистентності емалі зубів та її ролі у формуванні карієсу у пацієнтів з гіперацидними рефlekсами. Вивчені питання мікробіоти біотопу порожнини рота та її змін залежно від стоматологічного статусу. Узагальнені дані епідеміологічних досліджень, що визначають поширеність карієсу зубів.

Узагальнені результати досліджень, що стосуються вибору методів профілактики та лікування стоматологічних захворювань. Визначені групи препаратів, що з точки зору доказової медицини впливають на підвищення карієсрезистентності. Досліджено, за даними авторів, фактори ризику неефективності лікування карієсу зубів, насамперед недосконалість пломбувальних матеріалів і тактики підготовки твердих тканин зубів до пломбування. Визначено, що найбільш ефективними та перспективними напрямками є підвищення стійкості емалі та зменшення її проникності, вплив на колонізаційну резистентність у поєднанні з лікуванням захворювань органів травлення.

Суттєвих зауважень до розділу немає. Зустрічаються поодинокі стилістичні неточності. З нашої точки зору, було б доцільно зробити більш широкі висновки з даних огляду літератури, що посилює б аргументованість вибору напрямку дослідження.

Другий розділ «Матеріали і методи дослідження» містить детальний опис груп хворих, залучених у дослідження, методологічні підходи до вибору методів дослідження. Детально описані методи дослідження (мікробіологічні, імунологічні, біохімічні, функціональні, статистичні). Вибір методів дослідження обґрунтований і дозволяє реалізувати мету та завдання дослідження.

Серед зауважень слід відзначити надмірну технологічну деталізацію мікробіологічних методів дослідження.

Розділ 3 «Особливості перебігу карієсу зубів у дітей з захворюваннями шлунково-кишкового тракту» включає три підрозділи, в яких викладені результати власних досліджень стосовно поширеності та інтенсивності карієсу зубів у дітей з захворюваннями органів травлення, аналізу даних анамнезу, стану гігієни порожнини рота.

Поширеність карієсу у основної групи дітей була високою: склала $84,31 \pm 1,93\%$, а інтенсивність - $8,96 \pm 0,15$. Обидва показники проявляли стійку тенденцію до збільшення з віком. Очікуваним є виявлення ускладненого карієсу у $28,90 \pm 2,6\%$ обстежених. Аналіз даних анамнезу виявив, що найбільш значимими є такі фактори ризику, як патологія вагітності та пологів, ранні дисфункціональні розлади органів травлення, штучне вигодовування. Суттєве статистичне значення проявляли такі чинники, як незбалансоване харчування з недостатністю білків та надлишком вуглеводів. У дітей з множинним карієсом виявлена поєднана комор бідність за рахунок захворювань органів травлення, ЛОР-органів, порушень опорно-рухової системи та ендокринопатій.

Підтверджено залежність між гігієною порожнини рота та формуванням карієсу. Недостатня якість гігієни порожнини рота у дітей пов'язана з низьким рівнем стоматологічних знань у родині та відсутністю регулярних профілактичних оглядів. При цьому у 44% дітей стан гігієни був незадовільним, а у 13% - поганим.

Слід відзначити, що у розділі викладений детальний аналіз результатів дослідження. Однак, доцільно в прикінцевих положеннях більш

детально представити висновки з урахуванням виявлених факторів ризику та статеві-віковою обумовленістю результатів.

Розділ IV «Стан ендогенної інтоксикації, мікробіоценоз зубного нальоту, імунологічний стан ротової рідини, у дітей з множинним карієсом на тлі уражень шлунково-кишкового тракту» надає інформацію стосовно результатів дослідження стану ендогенної інтоксикації, мікробіоценозу зубного біофільму та стану місцевого імунітету.

Дані дослідження вказують на наявність лабораторних ознак ендогенної інтоксикації за рахунок збільшення вмісту продуктів ПОЛ на 41,71%, полярних ліпідів – на 34,33% порівняно з контрольною групою. Також виявлено зростання показників ендогенної інтоксикації з віком.

Безумовно цікавими є результати мікробіологічних досліджень. Рівень бактеріальної контамінації у дітей з множинним карієсом та хворобами органів травлення був у 10 разів вищим, ніж у групи порівняння, переважно за рахунок Грам(-) бактерій. Розбіжності з високим рівнем достовірності підтверджують роль порушень мікробіому як фактору ризику як твердих тканин зубів, так і органів травлення. Цікавими є дані стосовно *Helicobacter pylori* та *Str.mutans* у зубному нальоті. Видовий спектр назубного біофільму у дітей основної групи достовірно більш насичений мікроорганізмами, в тому числі і за рахунок грибів роду *Candida*, що супроводжує перебіг ускладненого карієсу.

Місцевий імунітет дітей основної групи проявляв ознаки зниження активності за рахунок зменшення вмісту IgA та SIgA на тлі IgG, що підтверджує активність місцевої імунної відповіді на надмірну бактеріальну контамінацію.

Відзначу, що розділ містить нову і цікаву наукову інформацію, що збагачує наукові знання та дуже корисну для практичної стоматології. Саме тому доцільно дати детальний аналіз отриманих результатів у кінці підрозділів з тлумаченням авторами можливого їх клінічного використання.

Розділ 5 «Стан кісткової тканини у дітей з множинним карієсом зубів на тлі уражень шлунково-кишкової системи» містить інформацію щодо структурної організації емалі зубів у дітей з множинним карієсом на тлі уражень шлунково-кишкового тракту та маркерів кісткового метаболізму. У дітей основною групи виявлено профіль порушень резистентності емалі за рахунок деталізації показників ТЕР-тесту. Описані результати дослідження кісткової тканини та порівняльний аналіз відповідних маркерів. Цікавими є дані стосовно підвищення вмісту кальцію та фосфору у сироватці крові пацієнтів основної групи у всі вікові періоди та фоні тенденції до низьких показників вмісту лужної фосфатази. Виявлені зміни свідчать про системі порушення механізмів ре моделювання кісткової тканини та посилення процесів резорбції кістки. Саме ці дослідження можуть стати підґрунтям індивідуалізованої тактики системної корекції макро-і мікроелементів у дітей з множинним карієсом.

Розділ містить нову наукову інформацію, що може бути використана в стоматології та педіатрії.

Серед зауважень слід відзначити, що корисною була в узагальнююча формація, що вказує наявність кореляційних зв'язків між окремими факторами.

Розділ 6 «Оцінка ефективності лікувально-профілактичних заходів у дітей з множинним карієсом на тлі захворювань шлунково-кишкового тракту» містить обґрунтування лікувально-профілактичного комплексу для дітей з множинним карієсом зубів на тлі уражень шлунково-кишкового тракту, дані щодо клінічної та лабораторно підтверджено ефективності запропонованих лікувально-профілактичних заходів. Дисертантом представлений розроблений комплекс у вигляді алгоритму, з урахуванням потреби корекції виявлених етіо-патогенетичних порушень. До складу комплексу входять середники, що забезпечують зменшення ознак інтоксикації, активізують місцевий імунітет, забезпечують відновлення резистентності емалі та ефективної гігієни. Динамічні спостереження впродовж 24 місяців, з урахуванням клінічних індикаторів та даних лабораторного обстеження, підтвердили ефективність комплексу.

Розділ «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» присвячений узагальненню результатів дисертаційної роботи та їх аналізу у порівнянні із іншими подібними науковими дослідженнями.

Висновки та практичні рекомендації аргументовані, містять фактичний матеріал, відповідають цілі й завданням дисертаційного дослідження.

Під час ознайомлення з текстом дисертації ознак академічного плагіату не виявлено.

Текст дисертації викладений українською літературною мовою, зустрічаються поодинокі стилістичні помилки.

Зазначені під час аналізу дисертаційної роботи зауваження не є принциповими, не впливають на високий рівень дослідження, мають рекомендаційний характер.

У плані наукової дискусії винили наступні запитання:

1. На підставі проведених Вами клініко-лабораторних досліджень і порівняльного аналізу, які найбільш значимі зміни у системі карієсрезистентності пов'язані з формуванням захворювань органів травлення?
2. Чи вивчали Ви залежність поширеності і інтенсивності карієсу від наявності гастроезофагального рефлексу?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Рожка Віталія Івановича на тему «Обґрунтування комплексного лікування та профілактики множинного карієсу зубів у дітей з патологією органів шлунково-кишкового тракту», представлена на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 Стоматологія (спеціалізація 14.01.22 «Стоматологія»), є самостійним, структурно завершеним науковим дослідженням, в якому на підставі системного вивчення важливого питання - підвищення ефективності

профілактики множинного карієсу зубів у дітей з патологією органів шлунково–кишкового тракту шляхом клініко–лабораторного обґрунтовано та вивчено ефективність лікувально–профілактичних заходів.

Представлена дисертаційна робота Рожка Віталія Івановича на тему «Обґрунтування комплексного лікування та профілактики множинного карієсу зубів у дітей з патологією органів шлунково–кишкового тракту» за своєю актуальністю, науковою новизною, методичним рівнем опрацювання матеріалів, теоретичним узагальненням та практичним значенням отриманих результатів, рівнем впровадження, повнотою викладу матеріалів в опублікованих наукових працях, повністю відповідає вимогам пп. 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 06.03.2019 № 167, стосовно дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 Стоматологія (спеціалізація 14.01.22 «Стоматологія»), а її автор - Рожко Віталій Іванович - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань «Охорона здоров'я» 221 Стоматологія (спеціалізація 14.01.22 «Стоматологія»).

Офіційний опонент:

Проректор з наукової роботи
Національної медичної академії
післядипломної освіти Імені П. Л. Шупика
професор кафедри стоматології дитячого віку
д.мед.н, професор

Н. О. Савичук